

این درسنامه، شامل سوالات متن، بخوانیم و بدانیم و پاسخ فعالیت‌های درس دوم کتاب جامعه‌شناسی ۳ است. دشواری زبانی و مفهومی کتاب و آزمون هماهنگ کشوری، هدف نگارش این درسنامه می‌باشد. با انتشار این فایل، زمینه دسترسی رایگان دانش‌آموزان علوم انسانی مناطق مختلف کشور را به این محتوای آموزشی فراهم نماییم. مبنای طرح سوالات، کتاب چاپ ۱۳۹۸ است.

درس دوم: علوم اجتماعی

مهر ۱۳۹۸

نگارش: مژده قربانعلی زاده

گروه علوم اجتماعی گیلان

مقدمه

۱- کلاس درس چگونه واقعی است؟

کلاس درس، هرچند از اجزا و عناصری مانند اتاق، میزها، صندلی‌ها، دانش‌آموزان و معلم تشکیل شده اما خود، واقعی‌تری بیشتر از این اجزا است که بر همه این عناصر تأثیر می‌گذارد.

۲- منظور از این عبارت چیست؟ «ما انسان‌ها متأثر از اجتماعاتی هستیم که خود پدید می‌آوریم.»

همه ما، تأثیر اجتماعاتی مثل کلاس، محله، خانواده، روستا، شهر، کشور و جهانی را که در آن زندگی می‌کنیم بر رفتار خودمان احساس می‌کنیم و در مقابل، کم و بیش متوجه تأثیر کنش‌های خودمان بر ایجاد، تداوم و تغییر این اجتماعات نیز هستیم. به عبارتی ما انسان‌ها متأثر از اجتماعاتی هستیم که خود پدید می‌آوریم.

۳- علوم اجتماعی را تعریف کنید.

به دانش‌هایی گفته می‌شود که اجتماعات انسانی و چگونگی اثرگذاری آنها بر کنش‌ها و شیوه زندگی ما و همچنین اثرپذیری آنها از کنش‌ها و شیوه زندگی ما را به روش علمی مطالعه می‌کنند.

علوم انسانی و علوم اجتماعی

۴- هر علمی درباره خاصی بحث می‌کند. موضوع

۵- موضوع علوم انسانی چیست؟ کنش‌های انسان و آثار و پیامدهای آن

۶- چرا شناخت کنش بدون فهم هدف و معنای آن ممکن نیست؟

زیرا کنش با آگاهی و اراده انسان انجام می‌شود و هدف و معنای خاصی دارد و به همین دلیل شناخت آن بدون فهم هدف و معنای آن ممکن نیست.

۷- چرا علوم انسانی، فعالیت‌های غیرارادی انسان‌ها را مطالعه نمی‌کند؟ زیرا فعالیت‌های غیرارادی، کنش نیستند.

۸- کدام دسته علوم، جزء علوم انسانی محسوب نمی‌شوند؟ مثال بزنید.

علمی که به پدیده‌های غیرارادی می‌پردازد، با آنکه درباره انسان بحث می‌کنند، جزء علوم انسانی نیستند؛ مانند علم پزشکی که به بدن انسان و سلامتی و بیماری آن می‌پردازد ولی جزء علوم طبیعی محسوب می‌شود.

۹- چرا علم پزشکی؛ علی‌رغم اینکه درباره انسان بحث می‌کند، جزء علوم انسانی نیست؟

زیرا علم پزشکی به بدن انسان و سلامتی و بیماری آن (فعالیت‌های غیرارادی) می‌پردازد و جزء علوم طبیعی محسوب می‌شود.

۱۰- موضوع علوم طبیعی..... است. پدیده‌های طبیعی

۱۱- مطالعه پدیده‌های طبیعی در علوم طبیعی را با مثال بیان کنید.

مثلاً زمین‌شناسی درباره زمین بحث می‌کند و علم نجوم درباره ستارگان و سیاره‌ها مطالعه می‌کند.

۱۲- تفاوت پدیده‌های طبیعی و کنش‌های انسانی چیست؟

پدیده‌های طبیعی بر خلاف کنش‌ها و پیامدهای آن، به تصمیم و اقدام انسان‌ها وابسته نیستند، بلکه مستقل از اراده انسان‌ها و اهداف و معانی مورد نظر آنها، وجود دارند.

۱۳- کدام دسته از علوم، کنش‌های انسانی و پیامدهای آن را مطالعه می‌کنند؟ علوم انسانی

۱۴- موضوع علوم اجتماعی چیست؟ کنش‌های اجتماعی و پیامدهای آن

۱۵- چه ارتباطی بین علوم انسانی و علوم اجتماعی وجود دارد؟

برخی از کنش‌های انسان‌ها، اجتماعی‌اند. علوم انسانی، کنش‌های انسانی و پیامدهای آن را مطالعه می‌کنند ولی علوم اجتماعی، کنش‌های اجتماعی و پیامدهای آن را مطالعه می‌کنند. موضوع علوم انسانی عام‌تر از موضوع علوم اجتماعی است و علوم اجتماعی خود بخشی از علوم انسانی محسوب می‌شوند ولی برخی علوم انسانی در زمره علوم اجتماعی نیستند.

۱۶- یک نمونه از دانش‌های علوم انسانی مثال بزنید که جزء علوم اجتماعی نباشد. روان‌شناسی

۱۷- یک نمونه از دانش‌های علوم اجتماعی مثال بزنید. جامعه‌شناسی

پاورقی صفحه ۱۱

۱۸- در مورد ارتباط علوم انسانی و اجتماعی چند دیدگاه وجود دارد؟

دیدگاه اول: برخی علوم انسانی و علوم اجتماعی را یکی می‌دانند.

دیدگاه دوم: برخی دیگر موضوع علوم انسانی و علوم اجتماعی را همان امور انسانی و یکسان می‌دانند ولی روش آن دو را متفاوت می‌دانند. این دسته، روش علوم اجتماعی (جمعیت‌شناسی، جامعه‌شناسی، مردم‌شناسی و ...) را همان روش علوم طبیعی، یعنی روش تجربی می‌دانند ولی روش علوم انسانی (برخی رشته‌های دانشگاهی مانند هنر، فلسفه علوم اجتماعی، مطالعات فرهنگی و...) را روش‌های غیرتجربی می‌دانند.

دیدگاه سوم: علوم انسانی و علوم اجتماعی موضوعات متفاوتی دارند. نه وجود انسان را به ابعاد اجتماعی اش تقلیل می‌دهد و نه کنش‌های انسان را به کنش‌های اجتماعی او فرو می‌کاهد (دیدگاه کتاب حاضر).

فلسفه یا متافیزیک جزء کدام دسته از علوم است؟

۱۹- موضوع علوم طبیعی چیست؟ مثال بزنید.

موضوع علوم طبیعی، پدیده‌های طبیعی است. علوم طبیعی قوانین طبیعت و پدیده‌های طبیعی را شناسایی می‌کند؛ مثلاً زیست‌شناسی درباره موجودات زنده بحث می‌کند و موجودات زنده را دارای ویژگی‌هایی مانند حرکت، تغذیه و رشد می‌داند.

۲۰- موضوع علوم انسانی و اجتماعی چیست؟ مثال بزنید.

موضوع علوم انسانی و اجتماعی نیز کنش‌های آدمیان و پیامدهای آن هستند. این علوم، قوانین مربوط به کنش‌های آدمیان را مطالعه می‌کنند؛ مثلاً اقتصاد به کنش‌های اقتصادی همچون تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات می‌پردازد.

۲۱- موضوع فلسفه چیست؟ مثال بزنید.

موضوع فلسفه اصل وجود است؛ یعنی به موجودی خاص مانند موجودات طبیعی و انسانی و اجتماعی نمی‌پردازد بلکه قوانین کلی موجودات را شناسایی می‌کند. این قوانین شامل همه موجودات می‌شود و مخصوص موجودات طبیعی یا انسانی و اجتماعی نیست؛ مانند قانون علیت.

۲۲- قانون علیت را توضیح دهید.

هر پدیده طبیعی، انسانی و اجتماعی علتی دارد و خود به خود، اتفاقی در جهان رخ نمی‌دهد.

۲۳- آیا فلسفه جزء علوم طبیعی است یا جزء علوم انسانی و اجتماعی؟ هیچکدام. خود دانشی مستقل است.

۲۴- چرا فلسفه نه جزء علوم طبیعی است و نه جزء علوم انسانی و اجتماعی؟

زیرا موضوع فلسفه اصل وجود است؛ یعنی به موجودی خاص مانند موجودات طبیعی و انسانی و اجتماعی نمی‌پردازد بلکه قوانین کلی موجودات را شناسایی می‌کند. این قوانین شامل همه موجودات می‌شود و مخصوص موجودات طبیعی یا انسانی و اجتماعی نیست.

فواید علوم اجتماعی

۲۵- آیا انسان‌ها علوم طبیعی را دارای نتایج سودمند می‌دانند؟

ما حتی اگر درباره علوم طبیعی اطلاعات چندانی نداشته باشیم، می‌پذیریم که این علوم خوب هستند و نتایج سودمندی دارند.

..... صفحه ۱۳

۲۶- یکی از شیوه‌های درک فواید علوم اجتماعی چیست؟ از طریق مقایسه علوم طبیعی و علوم اجتماعی

۲۷- فواید علوم طبیعی را بنویسید.

این علوم با شناخت طبیعت و قوانین آن، به انسان قدرت پیش‌بینی حوادث طبیعی و پیشگیری از آنها را می‌دهند و به او در استفاده از طبیعت کمک می‌کنند. علوم طبیعی و فناوری حاصل از آنها، ابزار بهره‌مندی انسان از طبیعت و همچنین وسیله غلبه او بر محدودیت‌های طبیعی‌اند.

بر اساس خلاصه جدول صفحه ۱۵

فواید علوم طبیعی	
✓	شناخت طبیعت و قوانین آن
✓	پیش‌بینی حوادث طبیعی برای پیشگیری و تسلط بر طبیعت
✓	رهاسازی انسان از محدودیت‌های طبیعت

۲۸- آیا علوم اجتماعی از قدرت پیش‌بینی برخوردار است؟

بله- علوم اجتماعی با شناخت پدیده‌های اجتماعی، به انسان‌ها امکان می‌دهند که آثار و پیامدهای پدیده‌های اجتماعی را پیش‌بینی کنند.

۲۹- قدرت پیش‌بینی در علوم اجتماعی چه تفاوتی با علوم طبیعی دارد؟

پیش‌بینی در علوم اجتماعی پیچیده‌تر از علوم طبیعی است.

۳۰- چرا پیش‌بینی در علوم اجتماعی پیچیده‌تر از علوم طبیعی است؟

به سبب آگاهانه و ارادی بودن کنش‌ها و سایر پدیده‌های اجتماعی و تنوع آنها

۳۱- کشف نظم و قواعد زندگی اجتماعی توسط چه کسانی انجام می‌شود؟ دانشمندان علوم اجتماعی

۳۲- کشف نظم و قواعد زندگی اجتماعی چه فایده‌ای دارد؟

دانشمندان علوم اجتماعی با کشف این قواعد می‌توانند تأثیر اجتماعات بر زندگی ما را توضیح دهند. ما با شناخت قواعد زندگی در خانواده، کلاس، شهر، محله، کشور و دیگر اجتماعات، هم از فرصت‌های آنها برخوردار می‌شویم و هم از آسیب‌های احتمالی زندگی در اجتماعات مختلف در امان می‌مانیم.

۳۳- کدام دسته از علوم زمینه فهم متقابل انسان‌ها و جوامع مختلف از یکدیگر را فراهم می‌سازند؟ علوم اجتماعی

۳۴- کدام دسته از علوم به افزایش همدلی و همراهی انسان‌ها کمک می‌کنند؟ علوم اجتماعی

۳۵- کدام دسته از علوم ظرفیت داوری درباره ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و نقد آن‌ها را دارند؟ علوم اجتماعی

۳۶- ظرفیت داوری درباره ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و نقد آن‌ها چه فایده‌ای دارد؟

علوم اجتماعی با داوری درباره پدیده‌های اجتماعی و انتقاد از آنها، فرصت موضع‌گیری اجتماعی مناسب و صحیح را برای دانشمندان فراهم می‌آورند.

۳۷- کدام دسته از علوم ظرفیت داوری درباره علوم طبیعی و فناوری‌های حاصل از آن را دارند؟ علوم اجتماعی

۳۸- علوم اجتماعی چگونه به داوری درباره علوم طبیعی و فناوری‌های حاصل از آن می‌پردازد؟

علوم اجتماعی درباره فرصت‌ها و محدودیت‌های فناوری به انسان‌ها آگاهی می‌دهند و به آنها کمک می‌کنند، از طبیعت و علوم طبیعی به شیوه صحیح استفاده کنند.

۳۹- چرا علوم اجتماعی از اهمیت بیشتری نسبت به علوم طبیعی برخوردارند؟

زیرا علوم اجتماعی ظرفیت داوری درباره علوم طبیعی و فناوری حاصل از آن را هم دارند. علوم اجتماعی، درباره فرصت‌ها و محدودیت‌های فناوری به انسان‌ها آگاهی می‌دهند و به آنها کمک می‌کنند، از طبیعت و علوم طبیعی به شیوه صحیح استفاده کنند. از این رو، علوم اجتماعی نسبت به علوم طبیعی از اهمیت بیشتری برخوردارند.

۴۰- فواید علوم اجتماعی را بنویسید.

الف) به انسان‌ها امکان می‌دهند که آثار و پیامدهای پدیده‌های اجتماعی را پیش‌بینی کنند

ب) دانشمندان علوم اجتماعی تلاش می‌کنند نظم و قواعد جهان اجتماعی را کشف کنند. آنها با کشف این قواعد می‌توانند تأثیر اجتماعات بر زندگی ما را توضیح دهند.

پ) علوم اجتماعی زمینه فهم متقابل انسان‌ها و جوامع مختلف از یکدیگر را فراهم می‌سازند و به افزایش همدلی و همراهی انسان‌ها کمک می‌کنند.

ت) علوم اجتماعی، ظرفیت داوری درباره ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و نقد و اصلاح آنها را دارند. و از این طریق فرصت موضع‌گیری اجتماعی مناسب و صحیح را برای دانشمندان فراهم می‌آورند.

ث) علوم اجتماعی ظرفیت داوری درباره علوم طبیعی و فناوری حاصل از آن را هم دارند. علوم اجتماعی، درباره فرصت‌ها و محدودیت‌های فناوری به انسان‌ها آگاهی می‌دهند و به آنها کمک می‌کنند، از طبیعت و علوم طبیعی به شیوه صحیح استفاده کنند.

بر اساس خلاصه جدول صفحه ۱۵

فواید علوم انسانی و اجتماعی

- ✓ شناخت و فهم معانی کنش‌های آدمیان و پیامدهای آن
- ✓ شناسایی عواملی که بر زندگی انسان و کنش‌های او تأثیر دارند یا پیش‌بینی کنش‌ها و پیامدهای آنها برای پیشگیری
- ✓ شناخت فضیلت، عدالت، سعادت و راه صحیح زندگی و داوری درباره کنش‌های خوب و بد انسان‌ها
- ✓ انتقاد از کنش‌های ناپسند و ظالمانه انسان‌ها
- ✓ رها کردن و آزادسازی انسان‌ها از ظلم‌ها و اسارت‌هایی که در اثر کنش‌های انسان‌ها پدید می‌آید.
- ✓ نشان دادن شیوه صحیح استفاده از علوم طبیعی و دانش‌های ایزاری

۴۱- کدام فواید در علوم اجتماعی وجود دارد که علوم طبیعی از آن برخوردار نیستند؟

الف) علوم اجتماعی زمینه فهم متقابل انسان‌ها و جوامع مختلف از یکدیگر را فراهم می‌سازند و به افزایش همدلی و همراهی انسان‌ها کمک می‌کنند.

ب) علوم اجتماعی، ظرفیت داوری درباره ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و نقد و اصلاح آنها را دارند و از این طریق، فرصت موضع‌گیری اجتماعی مناسب و صحیح را برای دانشمندان فراهم می‌آورند.

پ) علوم اجتماعی ظرفیت داوری درباره علوم طبیعی و فناوری حاصل از آن را هم دارند. علوم اجتماعی، درباره فرصت‌ها و محدودیت‌های فناوری به انسان‌ها آگاهی می‌دهند و به آنها کمک می‌کنند، از طبیعت و علوم طبیعی به شیوه صحیح استفاده کنند.

..... صفحه ۱۴

۴۲- علوم ابزاری چیست؟

علوم طبیعی را به دلیل اینکه ابزار تسلط انسان بر طبیعت و ابزار رهاسازی انسان از محدودیت‌های طبیعی اند، علوم ابزاری می‌گویند.

۴۳- علم ابزاری نام دیگر کدام دسته از علوم است؟ علوم طبیعی

۴۴- چرا به علوم طبیعی، علوم ابزاری می‌گویند؟

به دلیل اینکه ابزار تسلط انسان بر طبیعت و ابزار رهاسازی انسان از محدودیت‌های طبیعی اند.

۴۵- علوم تفهیمی چیست؟

علوم انسانی را به دلیل اینکه به فهم معانی کنش‌های انسان‌ها می‌پردازند، علوم تفهیمی نامیده می‌شوند.

۴۶- علوم انتقادی چیست؟

علوم انسانی را از این نظر که به انتقاد از کنش‌های ناپسند آدمیان می‌پردازند، علوم انتقادی گفته می‌شود.

۴۷- چرا به علوم انسانی، علوم تفهیمی نیز می‌گویند؟

به دلیل اینکه به فهم معانی کنش‌های انسان‌ها می‌پردازند

۴۸- چرا به علوم انسانی، علوم انتقادی نیز می‌گویند؟

از این نظر که به انتقاد از کنش‌های ناپسند آدمیان می‌پردازند.

۴۹- علوم تفهیمی و انتقادی به کدام دسته از علوم ارتباط دارند؟ علوم انسانی

شاخه‌های علوم اجتماعی

..... صفحه ۱۵

۵۰- علوم اجتماعی، کنش‌های اجتماعی و پیامدهای آن؛ یعنی را مطالعه می‌کنند.

پدیده‌های اجتماعی

۵۱- چرا شاخه‌ها و دانش‌های اجتماعی متفاوتی پدید آمده است؟

کنش‌های اجتماعی، ابعاد و انواع مختلفی دارند. برای بررسی و مطالعه این انواع و ابعاد، دانش‌های مختلفی به وجود آمده است؛ یعنی همان‌طور که بدن انسان اعضای مختلفی دارد و تخصص‌های گوناگونی درباره آن پدید آمده است، زندگی اجتماعی انسان نیز به دلیل اینکه ابعاد مختلف اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و... دارد، شاخه‌ها و دانش‌های اجتماعی متفاوتی را پدید آورده است.

۵۲- چند نمونه از رشته‌هایی که پدیده‌های اجتماعی را مطالعه می‌کنند (شاخه‌های علوم اجتماعی) نام ببرید.

اقتصاد، حقوق، سیاست، تاریخ، باستان‌شناسی، ارتباطات، مردم‌شناسی، جامعه‌شناسی، جمعیت‌شناسی، زبان‌شناسی، مدیریت، روان‌شناسی اجتماعی و جغرافیای انسانی

..... صفحه ۱۶

۵۳- جامعه‌شناسی یکی از شاخه‌های است؟ علوم اجتماعی

۵۴- جامعه‌شناسی را تعریف کنید؟ برخی جامعه‌شناسان، جامعه‌شناسی را علم شناخت «کنش اجتماعی» و بعضی آن را علم شناخت «ساختار اجتماعی» دانسته‌اند.

۵۵- منظور از جامعه‌شناسی خرد چیست؟

کنش اجتماعی و سایر پدیده‌های اجتماعی خرد را بررسی و مطالعه می‌کند.

۵۶- منظور از جامعه‌شناسی کلان چیست؟

ساختار اجتماعی و سایر پدیده‌های اجتماعی کلان را بررسی و مطالعه می‌کند.

۵۷- چه ارتباطی بین جامعه‌شناسی خرد و کلان وجود دارد؟

جامعه‌شناسی خرد و کلان نیازمند به هم و مکمل یکدیگرند.

۵۸- بر اساس کدام ملاک، در جامعه‌شناسی رویکردهای مختلفی شکل گرفته است؟

دوری و نزدیکی به علوم طبیعی

۵۹- سه رویکرد اصلی جامعه‌شناسی را نام ببرید.

تبیینی-تفسیری-انتقادی

پاسخ سوالات متن درس دوم

❖ نمونه بیاورید صفحه ۱۲

علوم		
علوم اجتماعی	علوم انسانی	علوم طبیعی
مردم‌شناسی-تاریخ	اخلاق-روانشناسی	شیمی-فیزیک

❖ گفتگو کنید صفحه ۱۵

پیامد مساله اول: درک ناقص از حوزه مدیریتی خود، برنامه ریزی ناسازگار با نیازهای کشور در آن حوزه، هدر رفتن منابع، عدم تحقق اهداف، تاثیر منفی بر نخبگان دانش آموخته علوم انسانی

پیامد مساله دوم: از دست رفتن قوه ابتکار و خلاقیت-تاثیر منفی بر سلامت روانی و اجتماعی-ایجاد مسایل اجتماعی جدید-اتلاف سرمایه‌های انسانی

❖ تامل کنید صفحه ۱۶

ملاک دیگر برای مقایسه رشته‌های علمی: معیار فایده‌مندی
رشته جامعه‌شناسی:

فایده: شناخت عمیق کنش‌ها و ساختارهای اجتماعی، درک مسایل اجتماعی و آرایه راه حل، ارزیابی برنامه‌های کشور در حوزه اجتماعی، کمک به توسعه کشور در ابعاد فرهنگی-اجتماعی و...

توانایی و مهارت‌ها: توانایی تحلیل نظری، تسلط بر روش‌های پژوهش کمی، کیفی و ترکیبی، بینش جامعه‌شناختی و...